

Капустин А. В. (НУ «ОЮА»)*

**ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ВІЙСЬКОВЕ
ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

**LEGAL AND ORGANIZATIONAL ISSUES
OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL
HUMANITARIAN LAW IN THE MILITARY
LEGISLATION OF UKRAINE**

***Andriy Kapustin** – PhD student in the Department of International and European Law, National University “Odessa Law Academy” (23, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine).

Abstract

The article analyzes the military legislation of Ukraine on the completeness of implementation of international humanitarian law, and investigates the organizational and legal mechanisms of effective implementation of the provisions of international humanitarian law in the military sphere.

The obligations of the state to comply international humanitarian law by the personnel of the armed forces are studied. It is concluded that a necessary prerequisite for the effective implementation of international humanitarian law in the armed forces is the creation of an appropriate organizational and legal mechanism, which would include: 1) the direct implementation of international humanitarian law in military law; 2) interpretation and explanation of the norms of international humanitarian law; 3) dissemination of knowledge about international humanitarian law in the armed forces; 4) ensuring the consistent implementation of the international humanitarian law prescriptions in the armed forces; 5) control over implementation in the system of the armed forces.

The general and special legislation of Ukraine on the observance of the provisions of international humanitarian law during the Anti-Terrorism / Combined Forces operation of the Armed Forces of Ukraine is analysed. It is concluded that the legislation complies with international obligations on these issues.

It is substantiated that international humanitarian law is sufficiently incorporated into the military legislation of Ukraine, namely in the martial statutes and the Instruction on the procedure for the implementation of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine. The provisions of the Instruction are analysed in terms of compliance with the Geneva Conventions of 12 August 1949 and the Additional Protocols of 8 June 1977.

The necessity to create a separate department for the application of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine and to improve the dissemination of knowledge and skills regarding the application of international humanitarian law by personnel of the Armed Forces of Ukraine is substantiated.

Keywords: *international humanitarian law, military law, implementation, armed conflict, Instructions on the procedure for implementation of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine.*

Головним адресатом норм міжнародного гуманітарного права є військовослужбовці. Саме вони повинні неухильно виконувати усі приписи міжнародного гуманітарного права. Про це свідчить значна кількість норм Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р., які безпосередньо розраховані на застосування саме особовим складом збройних сил, та приписи, що прямо покладають обов'язок дотримання цих норм військовослужбовцями, наприклад, ст. 80, 82, 82, 87 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру від 8 червня 1977 року (далі – Протокол I).

Незважаючи на то, що норми, які містяться у Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 р., як і значна кількість інших норм міжнародного гуманітарного права, включаючи звичаєве міжнародне гуманітарне право, є нормами прямої дії, тобто вони повинні застосовуватися безпосередньо, незважаючи на наявність внутрішньодержавного законодавства, що імплементує ці норми у національну правову систему (Флек Д.), ефективність виконання приписів норм міжнародного гуманітарного права у збройних силах пов'язана саме з наявністю чітких та доступних приписів саме військового законодавства, у статутах та наказах, які більш зрозумілі й доступні особовому складу збройних сил.

Тому важливим завданням для держави, на території якої відбувається збройний конфлікт, максимальна ефективна імплементація

норм міжнародного гуманітарного права у військове законодавство, та створення організаційно-правового механізму його імплементації в широкому сенсі саме в системі збройних сил. Тому, аналіз цих питань є дуже актуальним для України в період існування збройного конфлікту на її території.

Ці питання на загальному рівні висвітлені в працях В.П. Базова, М.М. Гнатовського, М.В. Грушко, В.Ю. Калугина, А.О. Кориневича, Т.Р. Короткого, В.М. Лисика, В.П. Поповича, В.М. Репецького, В.Х. Ярмакі та інших, але вони системно не торкалися саме імплементації норм міжнародного гуманітарного права у військове законодавство України.

Серед вітчизняних дослідників загальні питання щодо військового права та законодавства досліджені П.П. Богуцьким, Е.А. Плешко, М.М. Прохоренко, С.М. Скуріхіним, В.В. Шульгіним, але вони окремо не розглядали імплементацію міжнародного гуманітарного права у військове законодавство України. Більш докладно це питання вивчалось М.В. Грушко у дисертаційній роботі (Грушко, 2015) та монографії «Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених» (Грушко, 2016), але у більш узькому аспекті щодо імплементації норм про поводження з військовополоненими, та станом на 2016 р.

Військовослужбовці, а ширше комбатанти, є основними адресатами приписів міжнародного гуманітарного права. Так, відповідно ст. 45 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р., кожна сторона конфлікту, діючи через своїх головнокомандувачів, забезпечує детальне виконання попередніх статей і вживає заходів у непередбачених випадках відповідно до загальних принципів цієї Конвенції. Їй хоча у статті не йде мова про адресата приписів цієї Конвенції, але зрозуміло що вони повинні виконуватися перш за все військовослужбовцями. Пряма вказівка на військовослужбовців міститься у ст. 47 Конвенції, але з приписом на програми військового навчання, та бойові війська щодо розповсюдження тексту Конвенції. Аналогічні приписи містяться у інших Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 р. та від 8 грудня 2005 р.¹ та інших міжнародних договорів з цих питань.

¹ Розділ VIII «Виконання конвенції» Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях від 12 серпня 1949 р.,

Щодо України, то ми в основному згодні з думкою, що основна відповідальність за застосування та дотримання норм та принципів міжнародного гуманітарного права в Україні покладається на Збройні Сили України, зокрема Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних Сил України (Імплементация норм міжнародного гуманітарного права на національному рівні в Україні: Звіт міжнародної групи Global Rights Compliance LLP, 2016). Йдеться про застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права в безпосередній діяльності Збройних Сил України як в мирний час, так й особливо в період збройного конфлікту, поза його фактичної кваліфікації на внутрішньодержавному рівні (Кориневич, 2015) (Антитерористична операція, операція Об'єднаних сил). Безсумнівно, є й інші рівні та суб'єкти імплементации норм міжнародного гуманітарного права, але саме Збройні Сили України є основним та найбільш важливим адресатом приписів міжнародного гуманітарного права у період збройного конфлікту. В більш широкому сенсі слід говорити про імплементацию міжнародного гуманітарного права у воєнній сфері, включаючи серед суб'єктів імплементации міжнародного гуманітарного права та адресатів його норм усі силові формування, задіяні у Антитерористичній операції/операції Об'єднаних сил.

Саме військове законодавство є найбільш важливим об'єктом рецепції норм міжнародного гуманітарного права з причин, викладених вище. Особливо це важливо для держав, які знаходяться в стані збройного конфлікту, тобто саме в умовах безпосереднього застосування норм міжнародного гуманітарного права. Але це не применшує обов'язок розповсюдження та вивчення текстів Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р. у збройних силах.

Розділ VII «Виконання конвенції» Женевської конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р., Розділ VI «Виконання конвенції» Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р., Частина IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р., Частина V «Виконання Конвенцій і цього Протоколу» Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р., ст. 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми від 8 грудня 2005 р.

На нашу думку, в цілях даної статті, військове законодавство доцільно підрозділити на три групи відповідно рівня та цілей регулювання. Це положення міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права, обов'язкових для України, які містять норми, реалізація яких безпосередньо пов'язана з діяльністю Збройних Сил України. По-друге, це положення законодавчих актів, що визначають основні положення щодо організації та діяльності Збройних Сил України, які містять загальні положення щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. По-третє, це закони (в меншій мірі) та підзаконні акти, перш за все Збройних Сил України, які пов'язані з безпосереднім застосуванням положень міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.

До першої групи відносяться усі міжнародні договори України, які містять норми щодо ведення бойових дій, поведження з особами, затриманими у зв'язку зі збройним конфліктом, та поведженням з мирним населенням на окупованій території. Перш за все, це норми Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р. та від 8 грудня 2005 р., Гаазької Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни, 18 жовтня 1907 року та інші міжнародні договори у сфері міжнародного гуманітарного права. Важливим критерієм віднесення цих норм до військового права як галузі національного законодавства України є їхня самовиконуваність. Саме для більшості норм міжнародного гуманітарного права характерна пряма дія. Тобто, вони не обов'язково потребують додаткових нормотворчих заходів на національному рівні (Грушко, 2016, с. 216), що однак не виключає можливість прийняття імплементаційного акту, як це має місце з прийняттям, наприклад Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України (Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 23 березня 2017 р. № 164), які підвищують ефективність реалізації цих норм. Про це свідчить, наприклад, обов'язок держави «як у мирний час, так і під час війни якомога ширше розповсюджувати текст цієї Конвенції у своїх державах, та зокрема, включити її вивчення до своїх програм військового та, по можливості, цивільного навчання, щоб її принципи могли стати відомі всім збройним силам та всьому населенню. Будь-які військові або інші власті, які під час війни беруть

на себе відповідальність за військовополонених, повинні мати текст Конвенції та бути спеціально ознайомленими з її положеннями» (ст. 127 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р.). Ця вимога опосередковано свідчить про пряму дію як цієї, так і інших Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. Відповідно ст. 9 Конституції України, «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Тобто, міжнародні договори з міжнародного гуманітарного права, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, й вони повинні виконуватися як норми законодавства України. Тобто, окрім тих положень міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права, які безпосередньо потребують рецепції, інші повинні виконуватися усіма суб'єктами права України.

При аналізі другої групи джерел військового законодавства, слід виділити норми, які містять загальні вимоги щодо застосування норм міжнародного права, та норми, що прямо вказують на застосування міжнародного гуманітарного права. Щодо першої групи норм, до них відносяться положення Закону України «Про оборону України», Воєнної доктрини України, окремі положення кримінального законодавства (вони є об'єктом окремого аналізу), до другої – на нашу думку, Закон України «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні» та інші.

Відповідно ч. 2 ст. 2 Закону України «Про оборону України», «Правовою основою оборони держави є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України та відповідні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Але слід відзначити, що деякі міжнародні договори з питань міжнародного гуманітарного права породжують міжнародні зобов'язання України без надання згоди на обов'язковість Верховною Радою України, але вони безсумнівно є частиною законодавства України. Найбільш екзотичний приклад – Гаазькі конвенції 1907 р.

Відповідно ч. 5 ст. 2 Закону України «Про оборону України», «Визначаючи способи забезпечення власної безпеки у процесі підготовки держави до оборони та під час воєнних дій, Україна додержується принципів і норм міжнародного права, враховує законні інтереси безпеки інших держав». Це більш ємне за своїм змістом норма, яка допускає застосування всього корпусу джерел міжнародного

права, тобто принципів, переважно основних принципів міжнародного права, міжнародно-правових звичаїв, міжнародних договорів саме у період збройного конфлікту, у тому числі міжнародного гуманітарного права.

Абзац 18 ст. 9 Закону України «Про оборону України» до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері оборони віднесено встановлення порядку «здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими та інтернованими особами в особливий період відповідно до норм міжнародного права», тобто згідно сенсу даної норми, мова йде саме про міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини.

Щодо Военної доктрини України, в редакції рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року, то «Правовою основою Военної доктрини є Конституція України, закони України, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» (п. 2). На нашу думку, недоліком цієї норми є також відсилання до «міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», а не до «міжнародних договорів України».

Необхідно відмити неузгодженість термінології Военної доктрини України, яка використовується з термінологією, яка прийнята у міжнародному гуманітарному праві, у тому числі міжнародних договорів України з питань міжнародного гуманітарного права. Так, збройний конфлікт розуміється як «збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» (абз. 6 п. 4), але у міжнародному гуманітарному праві використовуються два види збройного конфлікту – міжнародний та неміжнародний. Також, визиває сумніви термін военний конфлікт як «форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням военної сили; основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт» (абз. 5 п. 4), особливо в контексті протипоставлення термінів війна та збройний конфлікт. Термін «війна» у сучасному міжнародному праві не використовується, його замінив термін «міжнародний збройний конфлікт».

Відповідно п. 31 Воєнної доктрини України, «Україна залишає за собою право на використання з метою відбиття збройної агресії всіх можливих форм, способів та наявних засобів збройної боротьби, а також завдання ударів противнику на його території з дотриманням принципів і норм міжнародного права». Тобто, у цій нормі застосовано широке відсилання до міжнародного права, включаючи принципи та звичаєві норми.

Єдина вказівка на міжнародне гуманітарне право міститься в абз. 5 п. 33 Воєнної доктрини України, згідно якої, «Застосування Україною воєнної сили та реалізація заходів цивільного захисту здійснюватимуться відповідно до норм міжнародного гуманітарного права». На нашу думку, це важливе положення, оскільки мова йде саме у період «застосування Україною воєнної сили», тобто у період збройного конфлікту; по-друге, посилення саме на норми міжнародного гуманітарного права – як на його принципи, положення міжнародних договорів з питань міжнародного гуманітарного права, звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Важливим є посилення на принципи ведення бойових дій, прийнятих у державах-членах НАТО, серед яких «гуманність – відповідність (неперевищення) рівня збройного насильства загальнолюдським цінностям і нормам міжнародного гуманітарного права, а також поставленій меті бойових дій» (п. 56 Воєнної доктрини України). Позитивним є посилення саме на норми міжнародного гуманітарного права, та гуманність як принцип, але саме формулювання принципу дуже не вдале.

До третьої групи відносяться загальновійськові статути, а також накази та інші відомчі документи Міністерства оборони України.

Основні положення міжнародних договорів з питань міжнародного гуманітарного права у систематизованому вигляді найшли відображення послідовно у двох нормативно-правових актах – Керівництві по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України (2004 р.) (Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 11 вересня 2004 р. № 400, 2004) (втратило чинність) та діючій Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України (2017 р.). Ці нормативно-правові акти є прикладом трансформації відповідних договірних норм міжнародного гуманітарного права у внутрішньодержавну систему України, а саме у військове законодавство України.

Важливим джерелом, що імплементує норми міжнародного гуманітарного права є військові статuti Збройних Сил України.

Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» від 24 квітня 1999 р. зі змінами, у Розділі «Зобов'язанні іноземця та особи без громадянства» (яке включено до Статуту у 2015 р.) містить зобов'язання про те, що «під час виконання завдань і наказів в умовах воєнного стану або бойових чи воєнних дій – діяти відповідно до загальноновизнаних принципів та норм міжнародного гуманітарного права». Але у Військовій присязі такого зобов'язання немає. На нашу думку, наявність такого зобов'язання у Військовій присязі значно підвищило повагу до міжнародного гуманітарного права.

Далі, у Статуті серед обов'язків військовослужбовців, виокремлюється обов'язок «знати й неухильно дотримувати прийняті Україною норми міжнародного гуманітарного права» (ст. 15). Важливе значення щодо знання й застосування норм міжнародного гуманітарного права мають також ст.ст. 16 і 17 Статуту, які передбачають виконання кожним військовослужбовцем своїх службових та спеціальних обов'язків, визначених статутами Збройних сил, а також іншими нормативно-правовими актами, що приймаються на основі законів і статутів Збройних Сил України, до яких відноситься Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.

Серед обов'язків посадових осіб та військовослужбовців рядового складу, що мають відношення до імплементації міжнародного гуманітарного права можливо виокремити три групи обов'язків. По-перше, це загальні обов'язки, пов'язані з підтриманням дисципліни, правопорядку, роз'ясненням законодавства, правовим вихованням військовослужбовців, попередженням правопорушень та інше. До другої групи відносяться повноваження з обов'язків посадових осіб та військовослужбовців рядового складу щодо безпосереднього знання та дотримання міжнародного гуманітарного права. Третя група це обов'язки помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади), який у мирний і воєнний час відповідає за організацію і стан правової роботи в бригаді (ч. 2 ст. 99). Важливо, що під час збройного конфлікту помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) виконує обов'язки юридичного радника командира бригади, та надає консультації командуванню щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права, правил

застосування сили та щодо проведення інструктажу особового складу з їх виконання (ч. 3,4 ст. 99).

Таким чином, питання імплементації міжнародного гуманітарного права у Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України з точки зору функціонального критерію можливо поділити на: розповсюдження знань з міжнародного гуманітарного права; контроль за дотриманням міжнародного гуманітарного права; безпосередньо дотримання міжнародного гуманітарного права; консультації щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права; застосування відповідальності за недотримання.

На нашу думку, у частини обов'язків посадових осіб та військовослужбовців рядового складу, що мають відношення до імплементації міжнародного гуманітарного права, у Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України потрібно, по-перше, доповнити обов'язки офіцерського складу щодо розповсюдження знань та дотримання норм міжнародного гуманітарного права; по-друге, прямо вказати, що саме помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) відповідає за організацію навчання з міжнародного гуманітарного права (ст. 99).

У Статуті гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, затвердженого Законом України «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України» від 24 березня 1999 року, зі змінами, значно менша увага приділяється міжнародному гуманітарному праву. Заступник начальника гарнізону з морально-психологічного забезпечення зобов'язаний організовувати гуманітарну підготовку, проводити суспільно-політичне і правове інформування військовослужбовців, членів їх сімей, цивільного персоналу військових частин гарнізону (ч. 4 ст. 12).

У Бойовому Статуті механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина III. Взвод, відділення, екіпаж, затвердженому Наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 25.05.2016 № 238, містяться окремі положення щодо застосування міжнародного гуманітарного права. Так, відповідно п. 65 розділу 2, При організації оборонного бою в населеному пункті особлива увага звертається на наявність у населеному пункті об'єктів, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права. У абз. 1 п. 13 розділу 5 Статуту вказано, що інші специфічні завдання (збір трофейного і кинутого озброєння та майна, конвоювання військовополонених, поховання загиблих (померлих)) виконуються

у відповідності до існуючої нормативно-правової бази і вимог міжнародного гуманітарного права. Далі вказано, що під час конвоювання з військовополоненими необхідно поводитись гуманно, не допускати актів насильства, залякування та образ (п. 13 розділу 5). Відповідно абз. 7,8 п. 4 розділу 8, опитування місцевого населення повинно здійснюватися з урахуванням його національних традицій і релігійних правил і дотриманням норм міжнародного гуманітарного права, а допит полонених та перебіжчиків проводиться з метою отримання лише тих відомостей, які необхідні підрозділу для ведення бою, без порушення норм міжнародного гуманітарного права. Таким чином, можливо зробити висновок, що на відмінно від Бойового Статуту Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина III. Взвод, відділення, екіпаж 1994 р., в Статуті 2016 виключені окремі додатки, пов'язані з міжнародним гуманітарним правом. Це можливо пояснити концентруванням усіх положень з міжнародного гуманітарного права у Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.

У Бойовому Статуті механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II. Батальйон, рота, затвердженому Наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 30 грудня 2016 № 605, також містяться окремі положення щодо застосування міжнародного гуманітарного права.

Безпосередньо питанням міжнародного гуманітарного права присвячені два спеціальні нормативні акти, затверджені Міністром оборони України, послідовно прийняті у 2004 р. та у 2017 р. Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України було ухвалено Наказом Міністра оборони України від 11.09.2004 № 400 «Про затвердження Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України» (втратив чинність відповідно Наказу Міністерства оборони України від 19.07.2017 № 376). Цей Наказ замінив Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». Це найбільш повний та системний внутрішньодержавний нормативно-правовий акт, у якому здійснення рецепція норм міжнародного гуманітарного права. Інструкція містить основні положення міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у збройних конфліктах, загальні обов'язки командувачів (командирів, начальників) щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права, обов'язки помічника командира

військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини) – юридичного радника щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права, положення щодо відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Окремі розділи присвячені врахуванню норм міжнародного гуманітарного права у ході підготовки та ведення воєнних дій (розділ 2), врахування норм міжнародного гуманітарного права під час організації бойового забезпечення (розділ III), особливостям ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Повітряних і Військово-Морських Сил Збройних Сил України з урахуванням врахуванню норм міжнародного гуманітарного права (розділ IV), вивченню норм міжнародного гуманітарного права (розділ V), порядку застосування норм міжнародного гуманітарного права щодо розпізнавання осіб і об'єктів (розділ VI), основним питанням, що стосуються заборони або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (розділ VII).

Таким чином, з точки зору виконання Україною міжнародних зобов'язань та забезпечення впровадження і дотримання норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями варто зробити висновок що в цілому, незважаючи на наявність окремих недоліків, у системі військового законодавства належним чином відображені основні процедурні та фактичні вимоги Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р., а саме щодо розповсюдження знань з міжнародного гуманітарного права, обов'язків командирів, щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права, наявності юридичних радників, обов'язків військовослужбовців Збройних сил України дотримуватися принципів і норм міжнародного гуманітарного права, наявності системи підтримання належної дисципліни та правопорядку, яка гарантуватиме дотримання всіма військовослужбовцями норм міжнародного гуманітарного права.

На нашу думку, необхідною передумовою ефективної імплементації міжнародного гуманітарного права у збройних силах є створення відповідного організаційно-правового механізму, який би включав: 1) безпосередню імплементацію норм міжнародного гуманітарного права у військове законодавство; 2) тлумачення та роз'яснення норм міжнародного гуманітарного права; 3) розповсюдження знань про міжнародне гуманітарне право у збройних силах; 4) забезпечення неухильного виконання приписів міжнародного гуманітарного

права у збройних силах; 5) контролю за виконанням міжнародного гуманітарного права у збройних силах.

Література:

Грушко, М. В. (2015). Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса.

Грушко, М. В. (2016). Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія / за наук. ред. к.ю.н., доц. Т. Р. Короткого. Одеса : Фенікс.

Імплементация норм міжнародного гуманітарного права на національному рівні в Україні: Звіт міжнародної групи Global Rights Compliance LLP (2016). Травень 2016. Київ. URL: <http://www.globalrightscpliance.co.uk>.

Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: затверджено Наказом Міністра оборони України від 23 березня 2017 р. № 164 . *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>.

Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 11 вересня 2004 р. № 400 (2004). К.: Азимут Україна.

Кориневич, А. О. (2015). Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навч. посіб.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Одеса: Фенікс.

Флек, Д. Выполнение положений международного гуманитарного права: проблемы и приоритеты. Меры *принимаемые государствами по выполнению международного гуманитарного права. Сборник статей и документов*. МККК. С. 40.

References:

Flek, D. Vypolneniye polozheniy mezhdunarodnogo gumanitarnogo prava: problemy i priority [Implementation of the provisions of international humanitarian law: problems and priorities]. *Mery prinyimayemyye gosudarstvami po vypolneniyu mezhdunarodnogo gumanitarnogo prava. Sbornik statey i dokumentov* [Measures taken by States to implement international humanitarian law. Collection of articles and documents]. МККК. S. 40. [in Russian].

Grushko, M. V. (2015). Stanovlennya ta specy`fika mizhnarodno-pravovogo rezhy`mu vijs`kovopoloneny`x: *avtoref. dy`s. ... kand. yury`d. nauk : 12.00.11; Nacz. un-t «Odes. yury`d. akad.»* (2015) [Formation and specifics of international legal regime of prisoners of war: author. diss. ... Cand. lawyer. Sciences: 12.00.11; Nat. Univ. «Odessa. lawyer. Acad. »(2015)]. Odesa. [in Ukrainian].

Grushko, M. V. (2016). Stanovlennya ta specy`fika mizhnarodno-pravovogo rezhy`mu vijs`kovopoloneny`x : monografiya / za nauk. red. k.yu.n., docz. T. R. Korotkogo [Formation and specifics of international legal regime of prisoners of war: monograph / for sciences. ed. Ph.D., Assoc. T. R. Short]. Odesa : Feniks. [in Ukrainian].

Implementaciya norm mizhnarodnogo gumanitarnogo prava na nacional`nomu rivni v Ukrayini: Zvit mizhnarodnoyi grupy` Global Rights Compliance LLP (2016) [Implementation of international humanitarian law at national level in Ukraine: Report of the international group Global Rights Compliance LLP (2016)]. Traven` 2016. Ky`yiv. URL: <http://www.globalrightscpliance.co.uk>. [in Ukrainian].

Instrukciyi pro poryadok vy`konannya norm mizhnarodnogo gumanitarnogo prava u Zbrojny`x Sy`lax Ukrayiny` : zatverdzheno Nakazom Ministra obrony` Ukrayiny` vid 23 bereznya 2017 r. # 164 [Instructions on the Procedure of Complying with the International Humanitarian Law in the Armed Forces of Ukraine: Approved by the Order of the Minister of Defense of Ukraine of March 23, 2017 No. 164]. *Oficijny`j sajt Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>. [in Ukrainian].

Kerivny`cztvo po zastosuvannyu norm mizhnarodnogo gumanitarnogo prava v Zbrojny`x Sy`lax Ukrayiny` : zatverdzheno Nakazom Ministra obrony` Ukrayiny` vid 11 veresnya 2004 r. # 400 (2004) [Guidelines on the Application of International Humanitarian Law in the Armed Forces of Ukraine: Approved by Order No. 400 of the Minister of Defense of September 11, 2004 (2004)]. K.: Azy`mut Ukrayina. [in Ukrainian].

Kory`nevych, A. O. (2015). Zastosuvannya mizhnarodnogo gumanitarnogo prava do zbrojnego konfliktu na tery`toriyi Ukrayiny` : navch. posib.; Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j univerty`tet imeni Tarasa Shevchenka [Korinevich AA The application of international humanitarian law to armed conflict in Ukraine: textbook. allowance .; Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Odesa: Feniks. [in Ukrainian].

Анотація

Капустин А.В. Правові та організаційні питання імплементації міжнародного гуманітарного права у військове законодавство України. - Стаття.

У статті проаналізовано військове законодавство України на предмет повноти імплементації міжнародного гуманітарного права, та досліджені організаційні-правові механізми ефективної реалізації положень міжнародного гуманітарного права у військовій сфері.

Досліджено зобов'язання держави щодо дотримання міжнародного гуманітарного права особовим складом збройних сил. Зроблено висновок, що необхідною передумовою ефективної імплементації міжнародного гуманітарного права у збройних силах є створення відповідного організаційно-правового механізму, який би включав: 1) безпосередню імплементацію норм міжнародного гуманітарного права у військове законодавство; 2) толкування та роз'яснення норм міжнародного гуманітарного права; 3) розповсюдження знань про міжнародне гуманітарне право у збройних силах; 4) забезпечення неухильного виконання приписів міжнародного гуманітарного права у збройних силах; 5) контролю за виконанням саме в системі збройних сил.

Проаналізовано загальне та спеціальне законодавство України щодо дотримання положень міжнародного гуманітарного права у період Антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил Збройними силами України. Зроблено висновок про відповідність законодавства міжнародним зобов'язанням з цих питань.

Обґрунтовано, міжнародне гуманітарне право в достатній степені інкорпоровано у військове законодавство України, а саме у бойові статуту та Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Проаналізовано положення Інструкції з точки зору відповідності Женевським конвенціям від 12 серпня 1949 р. та Додатковим протоколам від 8 червня 1977 р.

Обґрунтована необхідність створення окремого департаменту з застосування міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України та поліпшення розповсюдження знань та навичок щодо застосування міжнародного гуманітарного права особовим складом Збройних сил України.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, військове законодавство, імплементація, збройний конфлікт, Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.